

Beskrivning
över

KARLSTAD

KARLSTADS SPARBANK

GRUNDAD ÅR 1822

Huvudkontor i Karlstad och filialer på ett
30-tal platser i Värmlands län

BESKRIVNING
ÖVER
KARLSTAD

Bilderna till denna beskrivning äro levererade av
Hovfotograf **Dan. Gunner**, Karlstad. Tel. 1706
Tingvallagatan 7 (Mitt emot läroverket)

AKTIEBOLAGET
GÖTEBORGS BANK

Kontor i KARLSTAD

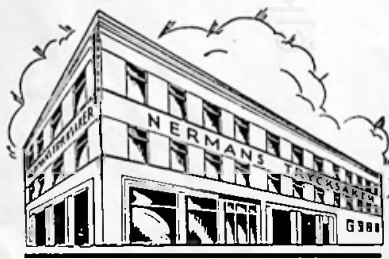
Lokal: *Västra Torggatan 5*
(mitt emot Grand Hotell)

Alla slags bankaffärer

NERMANS TRYCKSAKER

Telefon 82, 14

utför till lägsta pris

Kataloger

Broschyrer

Minnesskrifter

Reklamtryck

Massupplagor

*Nermans
Trycksaker*
KARLSTAD

HJALMAR PETERSSON & Co., KARLSTAD

ÅKE NERMAN. H. M. Konungens och H. K. H. Kronprinsens hovleverantör.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

KARTA	5
-------------	---

STADENS HISTORIA:

Platsens förhistoria	7
Stadens grundläggning och tidigare öden	7
Stifts-, gymnasie- och residensstaden	8
Stadens utseende vid mitten av 1800-talet	9
Stadens näringsliv före den stora branden 1865	10
Stadens brand 1865 och återuppbyggnad	11

STADEN I VÅR TID:

»Solstaden» — Värmlands hjärta	12
Domkyrkan	13
Andra stenhus	14
Äldre träbyggnader	15
Stadens centrala delar	16
Gamla staden	18
Stadens ytterområden	19
Kommunala förhållanden	20
Hamnen och sjöfarten	22
Värmlands museum	24
Stifts- och läroverksbiblioteket	26
Stadsbiblioteket	26
Biologiska museet	26
Friluftsmuseet i Mariebergsskogen	27
Stadshotellet	28
Grand Hotell och Stadsträdgården	30
Karlstads Omnibusscentral	32
Värmlands Turistbyrå	33
Bilturer	34

INDUSTRIER och AFFÄRSVERK	35
---------------------------------	----

JORDBRUKARBANKEN

Avdelningskontor i Värmland:

Arvika, Karlstad, Sunne, Åmotfors, Årjäng

Fullständig bankrörelse

VÄRMLANDS HYPOTEKSFÖRENING

Grundad 1850

Amorteringslån på längre eller kortare tid.

Hypotekslån är den för jordbruket fördelaktigaste låneformen.

Låg och fast ränta

VÄRMLANDS RÄNTE- OCH KAPITALFÖRSÄKRINGSANSTALT

vilken år 1934 kan se tillbaka på 55-årig verksamhet, mottager insättningar såväl för bildande av kapital som livränta.

Högsta ränta för insättare. Prospekt o. upplysningar på begäran.
Kontoret, Älvgatan 3, Karlstad, öppet alla söckendagar.

KARTA ÖVER KARLSTAD

1. Länshuset, Residens-
torget o. Karl IX:s staty.
2. Rådhuset o. Stora torget.
3. Domkyrkan.
4. Biskopsgården.
5. Högre allm. läroverket.
6. Gamla gymnasiet.
7. Flickläroverket.
8. Folkskoleseminariet.
9. Folkskolor.
10. Lärings- och yrkesskola.
11. Värmlands museum.
12. Friluftsmuseum.
13. Stadsbibliotek.
14. Postkontor.
15. Telegraf och Telefon.
16. Brandstation.
17. Teater.
18. Varmbadhus.
19. Kallbadhus.
20. Friluftsbad.

21. Tingvalla idrottspl.
22. Värml. rg. kaserner.
23. Centralläsarettet.
24. Länsvängelset.
25. Västra bron.
26. Östra bron.
27. Tingvallabron.
28. Kanalbron.
29. Stadshotellet.
30. Grand Hotell.
31. Stadsträdgården.
32. Primurarelogen m.
restaurang.
33. Stadskällaren.
34. Hotell Drott.
35. Centralhotelet.
36. Hotell Du Nord.
37. Hotell Terminus.
38. Park Hotell.
39. Privathotellet.
40. Turistbyrå o. buss-
station f. länslinjer.

STADSKÄLLAREN

I KARLSTAD

(1 minut från järnvägsstationen)

REKOMMENDERAS

Gott bord.

Billiga priser

DIREKTION: KARLSTADS SYSTEMAKTIEBOLAG

En förtroendesak

är det oftast när det gäller inköp av kläder — ett plagg
från vårt 1:sta klass skrädderi är den säkraste garanti för

en god kvalité

en perfekt passform

och ett gediget utförande.

Vi ha även en stor sortering av bättre Herrkonfektion till förmånliga priser.

Alltså när det gäller ekiperingen gå till

A. SVENSSONS EFTR.

A.-B. KRONBERG & Co.

*Karlstad efter mitten av 1600-talet enligt Dahlbergs *Svecia Antiqua*.*

STADENS HISTORIA.

Platsens förhistoria.

När i tidens morgon Klarälven mäktig och bred bröt sin väg fram lik en Värmlands pulserande huvudåder, spärades dess väg strax innan Väneren av en i strömriktningen uppstigande klippa, som, understödd av de andra bergformationerna nuv. Kvarnberget, Herrhagen och Lamberget, tvingade älven att dela sig i en västlig och en östlig arm. Mellan de nämnda bergformationerna sände älven ut smälare grenar, varigenom uppstodo ett antal småöar. Av dessa blev den i själva älvgrenen belägna särskilt framträdande. Dess namn blev Tingvalla, vilket betecknar en tingsplats, och det högt belägna klippartiet var Lagberget. Nedanför berget på den till följd av uppgrundning allt större vordna ön låg marknadsplatsen. Redan under den tidiga medeltiden torde ön ha fått denna karaktär av tings- och marknadsplats. Bland de marknader eller mässor, som höllos under medeltiden, märkes Pärsmässan, vilken inföll årligen den 29 juni och fortsatte långt in på 1800-talet.

Stadens grundläggning och tidigare öden.

Den gamla tings- och marknadsplatsen Tingvalla torde i början av nyare tiden ha varit landskapets både andliga och materiella medelpunkt. Det var därför icke förvånande,

att, då hertig Karl — sedermera Karl IX — ville begåva Värmland med en stad, han valde Tingvallaön till plats för denna, som alltså blev landskapets äldsta stad. Den 5 mars 1584 förlänade hertigen stadsrätt åt det nya samhället, som efter sin grundläggare erhöll namnet Karlstad. På det tidigare Lagberget lät hertigen uppföra en träbyggnad, som skulle tjänstgöra som bostad åt honom vid hans besök i staden; under namn av Karlsborg eller Karlsberg stod denna byggnad kvar ett stycke in på 1700-talet. Borgarnas hus och gårdar restes väster om hertigens borg, mellan denna och västra älvgrenen, och nere vid älvkanten, ungefär å nuv. stadshotellens tomt, byggdes en kyrka.

Den nya staden fullföljde på ett framgångsrikt sätt den gamla marknadsplatsens uråldriga traditioner, och snart blev staden den förnämsta handels- och hamnplatsen vid Vänern och centrum för hela landskapets handel. Vattenvägarna voro ju också goda. Den i stort sett farbara Klarälven drog sitt breda band direkt på staden, och fartyg från Vänern kunde ännu, före den kraftiga uppgrundningen söder om staden, angöra staden. Till lands löpte vägarna så att säga tillsammans i staden. Där landsvägarna väster om älven — den från norr, nuv. Sandbäcksgatan, och den från väster, nuv. Växnäsgatan — möttes, låg Västra tullen, och från fastlandet här kom man över Västra bron till samhället. Från öster måste man tidigare medelst färjan vid Färjestad, c:a 4 km. norr om staden, ge sig över Klarälven, tills på 1640-talet föregångaren till nuv. Östra bron byggdes och Östra tullen uppfördes vid brofästet i nuv. stadsdelen Haga.

Stifts-, gymnasie- och residensstaden.]

Att Karlstad i dess egenskap av landskapets merkantila huvudort även skulle bli medelpunkten i landskapets administrativa och andliga liv var ju helt naturligt. Början gjordes år 1647, då samhället blev stiftsstad och säte för superintendenten, stiftsöverhuvudet, i det då upprättade Karlstads stift, som först endast omfattade Värmland men från år 1658 även Dalsland. Enär stadens kyrka förintades

vid den brand, som 1719 övergick västra delen av samhället, byggdes en ny domkyrka på det gamla Lagberget åren 1723—30. År 1772 erhöll stiftets chef titeln biskop, och under samma årtionde, 1770-talet, uppfördes den ännu i dag vid V. Torggatan belägna biskopsgården. Efter mitten av 1600-talet grundades i staden ett gymnasium; åtminstone fanns det år 1675. Mellan åren 1754 och 1759 byggdes delvis för dess räkning det söder om domkyrkan belägna s. k. gamla gymnasiet eller gamla skolan. Residensstad blev samhället år 1779. Först på 1820-talet inköptes ett stadigvarande residens för landshövdingen, beläget vid dåvarande Stora torget.

Under årens lopp hade stadens folkmängd något stigit. Vid mitten av 1600-talet voro c:a 350 personer mantals-skrivna, 150 år därefter, år 1800, var invånarantalet 2,165, och efter ytterligare 50 år hade folkmängden vuxit till c:a 3,800 personer.

Stadens utseende vid mitten av 1800-talet.

Samhället hade så småningom erhållit sin bestämda fysiologi. Det intog ungefär platsen för samhällets nuv. centrum. I norr begränsades stadsområdet av den östra älvgrenen och senare av Sandgrund, som på 1840-talet torde ha tagit fastare former, i väster av den västra älvgrenen, i söder av området för nuv. järnvägslinjen och i öster av en över det gamla Lagberget i norr och söder gående linje; öster om denna sistnämnda linje reste sig enstaka byggnader. Den förnämsta platsen var Stora torget. Dess längdriktning gick då i norr och söder, det upptog västra delen av nuv. torget och en del av nuv. rådhusomten samt sträckte sig norrut in i kvarteren mellan Kungs- och Herrgårdsgatorna på ömse sidor om nuv. Västra Torggatan. Det kunde betraktas som en utvidgning av denna senare gata. Omkring torget lågo några vackra hus. Rådhuset på västra sidan var ett tvåvåningt stenhus av ungefär samma skaplynne som gamla gymnasiet och ritat av samma arkitekt, överintendenten Carl Hårleman, och färdigt på 1760-talet. Mitt emot rådhuset på andra sidan torget låg residenset, ett två-

vånigt trähus från 1700-talet och med tvåvåniga flyglar, även dessa av trä. Hörntomten i sydost upptogs av föregångaren till nuv. frimurarelogen, ett tvåvånigt hus, grundlagt 1805 och 1810 inköpt av frimurarna. De andra omkring torget belägna byggnaderna, samtliga av trä, hade visserligen ej de tre nu beskrivnas markanta yttre, men de kompletterade dem på ett så lyckligt sätt att stadens stora torg var ett särdeles tilltalande exempel å torgplatsen i en mindre stad. I stil med det rektangulära torget voro byggnadskvarteren i regel rätvinkliga, och de raka gatorna, smalare än nu för tiden, hade i stort sett samma sträckning som den nuvarande, och de kantades av i regel en- eller tvåvåniga trähus, fastän några stenhus även funnos. Förutom de tidigare nämnda stenhusen märktes bl. a. Värmlands hypoteksförenings ännu kvarstående byggnad från år 1854.

Stadens näringsliv före den stora branden 1865.

Stadens handel hade under århundradenas lopp fortgått normalt, och på 1800-talet började frukterna av det livliga handelsutbytet visa sig. I sin mån bidrog väl härtill inrättandet år 1833 av Wermlands Provincialbank, sedermera uppgången i Wermlands Enskilda Bank. Produkterna från de värmländska järnbruken, vilka bruk till stor del anlagts av borgare i staden, fraktades alltjämt till samhället, och vid den västra älvgrenen, i närheten av nuv. stadshotellet, låg järnvågen. Seglationen på Väneren blev däremot allt svårare att upprätthålla med anledning av den söder om staden allt mer skeende uppgrundningen. Skoghall blev därför en sorts uthamn till staden, och där skedde omlastning till mindre farkoster, som sedan sökte sig upp efter västra älvgrenen till nuv. Residenstorget, som blev stadens hamnplats; en sjö tull anlades därför på platsen strax nedanför nuv. järnvägsbron. Planer uppkommo emellertid att vid Kanikenäset anlägga en hamn och att draga en kanal därifrån till östra älvgrenen. Detta skedde också mellan åren 1835 och 1837. Kanalen, under namn av Pråmkanalen, finns ännu kvar. De förhoppningar, som ställts på hamn-

anläggningen och kanalen, kommo dock ej att infrias, men arbetet hade det goda med sig, att staden år 1841 tillerkändes stapelstadsrätt. Nästa steg i förbättring av kommunikationerna till sjöss var att från den nyssnämnda hamnen gräva en inseglingsränna in mot staden och omedelbart sydost om samhället anlägga en hamn, den s. k. Inre hamnen, vilket arbete utfördes 1859—61.

Efter mitten av 1800-talet inträdde en förändring i provinsens näringsliv, som hade sin återverkan även på stadens. De gamla järnbruken började nedläggas, men i stället uppblomstrade en ny industri, sågverksindustrien. Järnet utbyttes som handelsvara mot sågverkens, trämassfabrikernas och pappersbrukens produkter. Även i stadens omedelbara närhet kommo sågverk till stånd, nämligen Orrholmens 1854 och Skoghall 1855. Andra industrier grundades så småningom i staden, bl. a. Karlstads mek. verkstad 1860.

Stadens brand 1865 och återuppbyggnad.

De träbyggda städernas lott i äldre tider var, att då och då hemsökas av den röde hanen, och Karlstad har sannerligen icke skonats från härjningar av detta slag. Redan 1616 avbrann västra delen av staden, sju år därefter uppkom en ny eldsvåda, 1719 eldhärjades för andra gången samhällets västra delar, 1752 avbrann hela samhället, 1827 rasade återigen en stor brand, och 1865 gick så gott som stadens samtliga byggnader upp i rök. Efter denna senare, på alla områden djupt ingripande olycka, vidtog ett intensivt återuppbyggnadsarbete. Gatorna breddades, Stora torget omlades och förstorades, publika och enskilda byggnader restes. Nu kom snart den första ånghästen till staden. År 1869 öppnades nämligen järnvägsförbindelse med Laxå, och tre år därefter var banan klar till Norge. Bergslagens järnväg, över Kil, blev färdig 1879, och 1904 öppnades i sin helhet Karlstad—Munkfors järnväg, som 1914 drogs ut till Skoghall. Arbetet med förbättrade kommunikationer till sjöss fick sin definitiva avslutning 1906 med anläggandet av Yttre hamnen.

Stora torget med Rådhuset, Frimurarelogen och Värmlandsbankens hus.

STADEN I VÅR TID.

»Solstaden» — Värmlands hjärta.

Över det nuv. samhällets torg och breda gator strålar en sol, som vid middagstid kännes särskilt intensiv på de rakt i norr och söder gående gatorna. Härav torde uttrycket »Solen i Karlstad» ha uppkommit; enligt en annan tydning skall ordspråket en gång ha syftat på en fager representant för residensstadens unga damer. Säkert är dock, att solen tycks lysa med en alldeles speciell glans över denna stad, som i många avseenden är inkarnationen av allt det bästa i det värmländska psyket. Karlstad kan liknas vid landskapets hjärta, och liksom hjärtat är människokroppens viktigaste organ, så är Karlstad huvudstaden, metropolen, i detta benådade landskap. Till Karlstad drar sig också landskapets ekonomiska och ideella intressen, och betecknande i detta senare avseende är, att åtminstone de tidigare årgångarna av alumnerna vid stadens lärdomsskola ansågo sig, även om deras vagga stått i annan del av provinsen, vara »från Karlstad», varvid dock de i staden födda kände sig ett strå vassare, emedan de voro »från själva Karlstad». — Den yttre ramen för stadens liv har på sista tiden fler-

Domkyrkan, interiör mot öster.

dubblats i omfång och nya stadsdelar ha vuxit upp samtidigt som befolkningssiffran vuxit. Staden har nu c:a 26,000 invånare.

Domkyrkan.

Såsom tidigare är nämnt, uppfördes domkyrkan 1723—30. Dess arkitekt och byggmästare var den från Sachsen stammande Christian Haller. År 1737 färdigbyggdes tornet, vars spira växlade gestalt under årens lopp, tills den, året efter branden 1865, fick sitt nuv. utseende. Från den stora kyrkoreparationen 1792 förskriver sig bl. a. predikstolen och korets nuv. inredning med altarpupsats och Sergels tvenne änglar. Åren 1915 och 1916 restaurerades kyrkan i sitt inre. — Interiören med sin vida rymd är av mäktig verkan. Den nyantika inredningen förlänar visserligen interiören en viss kyla, men ger den på samma gång en högtidlig prägel, och på grund av glasmålningarna i koret härskar i detta rum en stämningsfull dager. Bland kyrksilvret märkas en del äldre, vackra kärl. — Kyrkan är öppen för turistbesök sommarmånaderna 12,30—13,30. Man bör ej förglömma att avlägga ett besök i tornväktarens iordninggjorda kammare, dit rätt bekväma trappor leda och från vilken man har en storartad utsikt.

Gamla gymnasiet med dess torn för astronomiska observationer

Andra stenhus.

Stadens näst domkyrkan äldsta byggnad är *Gamla gymnasiet*, uppfört 1754—59 efter ritning, ursprungligen gjord av överintendenten Carl Hårleman, död 1752; i byggnadens slutliga utformning ha arkitekterna greve Carl J. Cronstedt och J. E. Carlberg del. Bland andra byggnader före branden 1865 märkes *f. d. Lasarettet* (1842, nu brandstation), *Hypoteksföreningens hus* (1854) och *Expositionshuset* vid hamnen (1862). Under 1800-talets decennier efter branden restes stenhus i imiterade historiska stilarter, såsom renässans och medeltida stilar. Från 1860-talet förskriver sig sålunda bl. a. *Telegrafverkets hus*, *Sparbankens hus*, *Rådhuset*, *Stadshotellet* (utvidgat 1905), *Frimurarelogen* (påbyggt 1923) och *Högre allm. läroverket*, från 1870-talet *Residenset* (tredje vån. 1923), från 1890-talet *Teatern* och *Riksbankens hus*. I den under 1900-talets första decennium förekommande jugendstilen eller denna närstående barocken byggdes *Hotell Drott* och *Herrhagsskolan*, modernare prägel fingo *Värmlands regementes kaserner* (1913), *Folkskoleseminariet* (1923) och *Museet* (1929) och med 1930-talet kommo hus, som stå funktionalismen nära.

Biskopsgården, en av de äldre och större träbyggnaderna.

Äldre träbyggnader.

De äldre trähusen, från 1700- och 1800-talen, omfatta i stort sett tvenne typer, som rätt skarpt skilja sig från varandra. En sak ha de dock i vanliga fall gemensamt, nämligen det skifferklädda taket. Den tidigare typen, som förskriver sig från senare hälften av 1700-talet och det därpå följande århundradets början och vars mest framträdande representanter äro *Biskopsgården* samt husen *Älvgatan 7, 9, 11, 13 och 19*, karaktäriseras av en lodrät väggpanelning med de ofta utskjutande bjälkändarna inklädda till pilastrar, vanligen ett konsoluppburet listverk över dörr eller mittfönster samt stundom med brutet tak. Den senare typen, daterande sig från tiden närmast före branden 1865, t. ex. f. d. *Weinbergska huset*, *Älvgatan 3*, och efter densamma, såsom *Kungsgatan 12* och *Tingvallagatan 9*, söker mer eller mindre i trä imitera stenhuset med vågrät, ofta kvaderindlad panelning, pilastrar och listverk, konsoler under fönsterkrönen och gipsornament i fyllningarna under fönstren; genom rappning kunna husen få ännu större karaktär av stenhus. Till de äldre trähusen kunna också räknas de från 1890-talet stammande hus i »snickeristil».

Teatern samt en del av Västra bron och Klarälven.

Stadens centrala delar.

Samhällets centrum är »Tingvallaområdet»; här finnes *Stora torget* med bilstation och hållplats för stadslinjernas omnibussar. På västra och östra sidorna ligga resp. Rådhuset och Högre allmänna läroverket, i norr och sydost finnas de typiska tvåvånga sten- och trähusen kvar från tiden strax efter branden 1865, södra sidan kantas vidare av Frimurarelogen med restaurang och Wermlandsbankens byggnad (1906), här ligga stadens båda boklådor, Hjalmar Petersson & Co. i nordvästra hörnet och Herman Anderssons i Frimurarelogen, och apoteket Örnén å norra sidan, Kungsgatan 14. — Längs torgets norra sida löper

Kungsgatan, vid vars östra del ligga å norra sidan Karlstads Sparbanks hus, Domkyrkan (på planen står Carl Eldhs byst av Sven Elvdal, grundare av Karlstads gymnasium) och Posthuset samt norr om Domkyrkan Varmbadhuset, vid södra sidan Läroverksbyggnaden från 1912, Gamla gymnasiet, Gymnastikhuset, Saluhallen och i sydost Stadsbiblioteket, Brandstationen, Flickläroverket och Länsfängset. — Vid *Stora torgets* västra sida går i norr och söder

Residenstorget med Residenset och Karl IX:s staty, i bakgrunden Stadshotellet.

Västra Torggatan, vid vars södra del finnes Grand Hotell och vid dess norra del konditori Hollandia samt längre i norr Biskopsgården. — Väster om Stora torget ligger

Residenstorget med Residenset. I planteringen här står Christian Erikssons staty av Karl IX, rest 1926. Från Residenstorget har man en anslående utsikt åt norr och väster över denna gren av Klarälven. I nordost ligger Stadshotellet med sin trädgård. — Längs Älvgatans norra del kommer man till

Sandgrund med Museet i den vackra parken; vid dammen står »Herkulanesiskan», en bronskopia efter ett antikt original. På Sandgrund finnes även stadens vattenverk. — Från Residenstorget utgår åt söder

Järnvägsgatan till Centralstationen. Vid gatan ligga längst i söder Hotell Drott och Centralhotellet, i hörnet av Drottninggatan Stadskällaren och längre i norr Riksbankens hus. Hörnet av Järnvägs- och Älvgatorna upptages av Hypoteksföreningens hus, invid detta utefter Älvgatan ligger f. d. Weinbergska huset och längre i väster Telegrafverkets hus (f. d. Wermlandsbanken).

Älvgatan 7 och 9, Lindmark-Nygrenska och Dahlgrenska gårdarna.

Gamla staden.

Efter västra delen av Älvgatan, mellan Freds- och Grevgatorna, ligger några gamla kvarter, som skonats vid branden 1865. En utpost till dessa äro de s. k. Dundergårdarna, Drottninggatan 33 a och b, i hörnet av Fredsgatan. Snett över gatan ligger ett rödmålat tvåvåningshus, Fredsgatan 5 b, som har en idyllisk gård med blommor och grönt. Hörnhuset, Älvgatan 7, är den Lindmark-Nygrenska gården med konsoluppburet dörröverstycke, bastant dörr och vacker portklapp. Intill liggande hus, Dahlgrenska gården, nr 9, har en anmärkningsvärd gårdsdörr, rödmålade uthuslängor med stall samt gårdsflygel med lustig verandatrappa. På nästföljande tomt, nr 11, ligger den Flachska gården, vars gamla träd överskugga ett tvåvåningt hus med tilltalande dörr och den nästan kvadratiske, envåninga flygeln, som en gång inrymt stadens postkontor. Å angränsande tomt i söder, Pihlgrensgatan 6, finnes en uthusbyggnad med fritrappor och svale, och på gårdsplanen blommor försommarens syren och guldregn, röd hagtorn och vit jasmin. Gårdarna avslutas av Älvgatan 13 med kraftig taklist och betonat mittfönster samt av Grevgården, nr 19, med sina gårdsutbyggnader.

Fontänen »Herrhagspojkarne» å Herrhagstorget.

Stadens ytterområden.

Kvarnberget, tidigare kallat Galgberget, befinner sig i västra delen av staden. Ett gammalt parti påträffar man i närheten av gasklockan och vattentornet, där små, merendels rödmålade stugor pittoreskt haka sig fast å bergavsatserna. Från vattentornet har man en god utsikt över området, över Centrallasarettet, Folkskoleseminariet och Mariebergsskogen i söder. — Öster om Kvarnberget ligger

Viken med Stadsträdgården; söder härom finnas Tullholmens och Orrholmens sågverk. — Till stadsdelen

Klara kommer man över Västra bron. Här ligger Teatern, Hushållningssällskapets hus, Våxnäsparken, Tingshuset, idrottsplatsen Tingvalla och längre i norr å Sandbäckens ägor Värmlands regementes kaserner. Väster om Klara utefter älvstranden finnes bebyggelse. — Från Tingvallaområdet leder Kanalbron över till

Haga med Östra stationen och vid Hagatorget apoteket Beckasinen. — Östra bron (1797) sammanbinder Haga med

Sundsta och Norrstrand; vid bron ligger gamla Kyrkogården, längre i nordost den nya. — Söder om Haga uppstiger

Herrhagen med Karlstads mek. verkstad o. yttre hamnen.

Kommunala förhållanden.

Kommunikationerna till lands äro synnerligen goda. Provinsens landsvägsnät strålar fortfarande in mot samhället, och efter de senaste årens arbete på förbättrande av vägarna har aktionsradien för bil-, omnibus- och lastbilstrafiken i hög grad förstörats och ökas ytterligare med varje år. Även landskapets järnvägar löpa i stort sett samman i staden. Genom nordvästra stambanan står samhället österut via Laxå i förbindelse med Stockholm och Göteborg samt västerut med Oslo och över Kil med Göteborg, Fryksdalen, Dalarne och över Tillberga med Stockholm. Medelst de elektrifierade smalspåriga banorna har staden åt norr direkt anknytning till landskapets sågverks-, gruv- och järnindustriområden samt söderut med Skoghalls hamn och industri-samhälle.

Stadstrafiken har på senare åren betydligt underlättats genom omläggning av gatorna och byggande av nya gång- och körbroar, bland vilka senare märkes den under 1934 i arbete varande Tingvallabron. Förbindelserna mellan stadens olika delar ombesörjes av ett stort antal trafikbilar och fem omnibusslinjer.

Kommunala verk. Äldst bland dessa är gasverket, som trädde i verksamhet 1862. Vattenledningen fullbordades 1889; som »råvara» användes älvvattnet. Sedan år 1891 har staden fast brandkår. Elektricitetsverket tillkom 1906. Genom kontrakt med enskilt bolag och inköp av olika vattenfall samt anknytning till Trollhättan kan snart sagt obegränsad kraftmängd tillhandahållas. Sedan 1924 är all gatubelysning elektrisk.

Hälsö- och fattigvård. Centrallasarettet förfogar över en modern och vidsträckt anläggning och har specialister inom sjukvårdens alla områden. Ett nybyggt epidemisjukhus finnes i närheten av länslasarettet, samt dessutom ett nyinrett tuberkulossjukhus. Sinnesslöanstalten å Ulleberg omfattar arbetshem, skola och asyl för obildbara sinnesslöa. Sedan 1909 äger staden ett modernt varmbadhus, där även

Högre allm. läroverket och ett hörn av Gamla gymnasiet.

medicinska bad serveras, ett kallbadhus är uppfört utanför Kanikenäset, och på Borgmästareholmen har Karlstads Simsällskap anlagt friluftsbad. Folkskolan har därjämte egen badinrättning, och en förening för anordnande av skollovs-kolonier arbetar. Stadens fattigvårdsanstalt är förlagd till Klaraborg, i humanitära syften verka även Frimurareorden, som här har sin provinsialloge, Odd Felloworden samt andra lokala sammanslutningar.

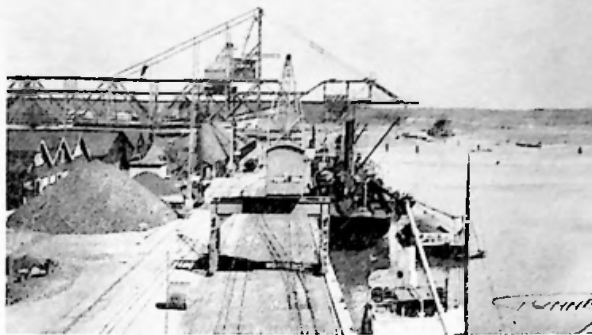
Uppfostran och undervisning. Skolorna utgöras, förutom av folkskolan med dess överbyggnader, för vilken ett flertal ståtliga skolhus uppförts bl. a. å Herrhagen, av ett högre elementarläroverk för flickor, sedan 1900 kommunalt och inrymt i en omändrad f. d. lasaretsbyggnad, ett högre allmänt läroverk med samgymnasium och med en 1912 uppförd institutionsbyggnad samt ett folkskoleseminarium för manliga elever och med en modern skolbyggnad. Dessutom existera lärlings- och yrkesskola samt Karlstads handelsinstitut och Praktiska skola. Vidare verka föreläsningssanstalt, orkesterförening och sångsällskap, på teatern givas konserter och föreställningar av ambulerande sällskap eller av amatörer, i Mariebergsskogen är planerad en friluftscen, och ett flertal biografer finnas.

Hamnen och sjöfarten.

Hamnanläggningen omfattar en inre och en yttre hamn. Den inre hamnen har en total kajlängd av c:a 1,400 m., är försedd med tre fasta svängkranar med en lyftkraft av 1—6,5 ton och har ett djup av 3 m. Den yttre hamnen blev i sitt första skick färdig 1906. Åren 1931—34 har den genomgått en betydande utvidgning och modernisering både i fråga om lossningsanordningar och nya spåranläggningar å kajerna. Härigenom har hamnens effektivitet högst väsentligt ökats. Utrustningen består nu av inalles fem kranar. Tre av dessa äro brokranar, av vilka två ha vardera icke mindre än 135 m:s aktionsradie vinkelrätt mot kajen, den ena med en lyftkraft av 6,5 ton och den andra av 3,6 ton; den tredje brokranen har 50 m:s aktionsradie och en lyftkraft av 1,5 ton. Den fjärde kranen utgöres av en portalkran om 5 ton. Samtliga dessa fyra kranar äro rörliga utefter hela kajsträckan, som är 350 m. Den femte kranen är en fast svängkran med en lyftkraft av 15 ton. Efter den nyssnämnda utvidgningen kan en nära femdubbelt större yta än tidigare, eller 23,000 kvm., ledigt betjänas. Vattendjupet i den yttre hamnen är 4,5 m.

Sjöfarten pågår i regel april—mitten av januari, i början och i slutet av seglationstiden med hjälp av isbrytare. Antalet fartyg, som 1933 trafikerat Karlstads hamn voro inalles 2,831 st., varav 1,112 kommo på maskindrivna fartyg, 685 på segelfartyg och 1,034 på pråmar.

Export och import. Den totala exporterade godsmängden utgjorde under år 1933 c:a 464,000 ton. Huvudartiklarna voro trävaror, trämassa, papper och papp samt metaller. Under samma år omfattade den totala importen c:a 124,000 ton. De viktigaste importvarorna voro framförallt kol och koks, vidare bensin, cement, kemikalier, foderämnen, mjöl och gryn, socker samt viktualier av olika slag. Hamnuppbörsen belöpte sig år 1923 till c:a 119,000 kr. och år 1933 till c:a 120,000 kr.

Ett parti från Yttre hamnen.

Karlstad Varv. Varvet byggdes 1917 och förfogar över en elektrisk slip för fartyg upp till c:a 500 ton D. W. Slipens längd är c:a 42 m. Varvet bygger dels nya fartyg av stål och trä, dels reparerar såväl stål- och träfartyg som resp. fartygsmaskineri. Ägare är Värmlands Rederi A.-B.

Rederirörelsen i staden uppehålls av fyra rederibolag. Fyra ångfartyg tillhöra O. F. Ahlmark & Co. Eftr. A.-B., sex ångfartyg och ett motorfartyg äges av Rederi A.-B. Stjärnan samt ett ångfartyg av Rederi A.-B. Esperia. Samtliga dessa rederiers fartyg användas dels i reguljär trafik från Väneren till Hull, London, Dover, Liverpool, Manchester, Rotterdam, Antwerpen och Rouen, dels i trampfart från Väneren till Nordsjöhamnar samt under vintermånaderna i fraktfart Östersjön—Nordsjön. Det fjärde bolaget, Värmlands Rederi A.-B., har två ångfartyg i reguljär styckegodstrafik Karlstad—Göteborg och vice versa samt tre motorfartyg i fraktfart Väneren—Danmark och Östersjön. Samtliga rederiers fartyg representeras av O. F. Ahlmark & Co. Eftr. A.-B. Dessutom finnes Rederi A.-B. Solstad, vars ångare går i Östersjö- och Nordsjöfart och som på grund av sin storlek mera sällan trafikerar Väneren.

*Exterior av Värmlands museum å Sandgrund, ritad av stockholmsarkitekten
Cyrillus Johansson*

Värmlands museum.

I museibyggnaden å Sandgrund har museet fått en modern och vacker lokal för sina konst- och kulturhistoriska samlingar. Från nedre hallen är ingång dels till rummet med den förhistoriska avdelningen, dels till värmlandsrummet, vars föremål erinra om bemärkta värmländska personer, såsom en modell av John Ericssons Monitor, diverse porträtt, Karlstadiana m. m. Rummet närmast intill inrymmer det s. k. Adlersparreska biblioteket. I västra korridoren finnes en intressant samling föremål från de sydligaste till de nordligaste finnbygderna i landskapet samt hantverksredskap. Hallen och sidorummen inhysa allmoge-konst, ett av rummen även en samling glas från värmländska glasbruk (Liljedal, Eda, Sölje, Glava, Karlstad). Rummet längst i norr är kyrksalen, med himmels- och helvetesmålningar från 1700-talet av Karlstadsmålaren E. Jonæus. Till allmogeavdelningen hör också expositionerna i vindsvåningen, bestående av bl. a. väv-, kläd- och selkammare samt hysande minnen efter helbrägdagöraren F. A. Boltzius (död 1910).

»Prinsens rum» i museet, med skulpturverk av Christian Eriksson.

I övre våningen har man till höger dräkt- och textilrummet. Eljest är denna våning helt upplåten åt konstsamlingen. Hallen är upptagen av skulpturverk. Vi finna här byster av berömda värmlänningar, och framför det stora fönstret står Christian Erikssons »Skridskoåkare» samt mittemot densammes porträtthuvud av Baltzar von Platen, Göta kanals byggare. Andra prov å denne konstnårs konst, såsom »Jakt», tvenne detaljfigurer (»Magistern» och »Djäknen») från konstnärens monument över ärkebiskop Jakob Ulfsson i Upsala och reliefen »Backanter» påträffa vi i det nordvästra hörnrummet, i »Prinsens rum», så kallat emedan Prins Eugen dit skänkt en stor målning, »Infarten till Stockholm». De andra rummen härbärgera en värdefull målerisamling, till stor del tillkommen genom deposition från Nationalmuseet och där norska, danska och svenska mästare äro representerade, bland de senare även värmländska konstnärer. Målerisamlingen får tidvis lämna rum för tillfälliga utställningar. Museet är öppet vard. (utom månd.) 11—15 (somm. — 16), sönd. 13—16 (somm. — 17).

Stifts- och läroverksbiblioteket.

Detta omfångsrika, väl vårdade och överskådligt ordnade bibliotek, som omfattar c:a 50,000 band, är inrymt i Gamla gymnasiet och är en boksamling med gamla anor. Sida vid sida på hyllorna stå digra folianter i pergamentsband, och från gulbruna skinnryggar lyser matt guld och av tiden urblekt rött. Bland rariteterna kunna nämnas 4 st. inkunabler, d. v. s. böcker tryckta före år 1500, biskop Ruthzelius' *Wermelandia Ecclesiastica* och framförallt kamreraren Fryxells stora samling kallad *Bibliotheca Wermelandica* och bestående av manuskript och bortåt 2,000 tryckta skrifter från 1500-talets slut till slutet av 1700-talet. En låneavdelning med nyare litteratur finnes även. Bibliotekets öppentider äro anslagna å ingångsdörren.

Stadsbiblioteket.

Biblioteket, Kungsgatan 1, som samtidigt är centralbibliotek för länet, innehåller förnämligast nyare arbeten, både fack- och skönlitteratur, och kompletterar på ett utmärkt sätt stifts- och läroverksbiblioteket. Lånetiderna äro i regel vard. 11—14 och 17—20.

Biologiska museet.

Museet har sin lokal i Gamla gymnasiet och hålles öppet på tider enl. anslag å platsen. Detta museum kan visserligen icke ståta med något överväldigande antal föremål, men har i gengäld flera av stort intresse. Här finnes en älg (skjuten å Apertins ägor), havsörn (Väse), kungsörn (Nor), lo (Uddeholmstrakten), Selma Lagerlövs påfågel, apor (Kongo), chimpans, krokodil m. fl. Ett biorama visar i naturlig miljö i Värmland förekommande djur såsom rådjur (från Fågelvik), huggorm som ringlar sig, galande gök etc. Även finnes en äggsamling. Bland missfoster iakttagar man en tupp med fyra ben, en kattunge med åtta ben, en fläckig ekorre m. m.

Mariebergs herrgård med flygel, friluftsmuseet i Mariebergsskogen.

Friluftsmuseet i Mariebergsskogen.

Det under Värmlands museums vård stående friluftsmuseet, ursprungligen anlagt 1925, har den allra härligaste belägenhet som tänkas kan. I den högstammiga tallskogen ligga ett antal kulturhistoriskt intressanta byggnader. Huvudanläggningen utgöres av den på sin ursprungliga plats stående Mariebergs herrgård, från tiden omkring år 1800, numera fullständigt inredd. Av de till en värmländsk bondgård hörande byggnaderna finnas redan en smedja, ett härbre (från 1664), stall (1700-talet) samt en kölna för torkning av korn (1747). Finntorpet med sin rökstuga är från 1860-talet. Dit höra även ett sommarkök och en badstu. Bland andra byggnader må nämnas »Carl IX:s jaktstuga» (byggnaden dock från 1600-talets slut), väderkvarn och vädersåg, skvaltkvarn (: vattenkvarn med drivhjulets axel vertikal), kolarkoja m. m. Till en anläggning »Det gamla Karlstad» (en speciell hantverksstad) ha redan stora förberedelser gjorts. Inträdet till Mariebergsskogen är, utom vid fester, fritt, till Mariebergs herrgård upptages en mindre avgift.

Stadshotellet med trädgårdsterrasser.

Stadshotellet i Karlstad är ett av Skandinaviens ledande hotell och erbjuder sina gäster ett ytterst komfortabelt hem. Dess internationella rykte gör, att resenärer från när och fjärran taga hotellet i anspråk under längre eller kortare tid, särskilt som en uppmärksam betjäning behärskar tyska, engelska och franska. Hotellet ligger endast 3 minuters väg från centralstationen och har ett fritt och enastående vackert läge vid Klarälven med en underbar utsikt över älven, framförallt från trädgårdsterrasserna, redan dessa en sevärdhet, där 2,000 personer samtidigt kunna betjänas. Hotellet har de sista åren undergått en genomgripande modernisering och kan erbjuda sina gäster c:a 120 väl möblerade rum med varmt och kallt rinnande vatten och flera med privata badrum. Rummens prislägen äro från 4 kr., å vilket pris vid längre uppehåll lämnas rabatt, varför etablissemnet med fog kallas »hotellet med priser för alla». Hotellets hall och läsrum äro angenäma uppehållsplatser, och dess

Stadshotellet, exteriör.

Kronprinsparets besök i värdstugan på Fryksdalshöjden tillhörande Stadshotellet.

Stadshotellet, Sommarsalen.

matsalar äro berömda för sitt utomordentliga kök och sin förstklassiga servering. Dagligen utföres musik av välrenommerade musik-kapell. Större eller mindre festväningar stå till buds för fester, sammankomster o. dyl. Inom hotellet finnes herr- och damfrisersalong samt blomsterhandel, konsthandel m. fl. affärer och till detsamma hör garage med privata boxar samt bensintappstation. Från hotellet utgå under sommarsäsongen dagliga rundturer till Värmlands intressantaste och mest sevärda trakter. Från Fryksdalssättern på Fryksdalshöjden, som tillhör hotellet, erbjudes den vackraste utsikten över Frykensjöarna. I hotellet åt Torggatan finnes i de gamla kyrkvalven från 1653 konditoriet Hollandia som också är sevärddhet av rang och ett gouterat och livligt besökt näringsställe.

Stadshotellet, Hallen.

Stadshotellet, Trädgården.

Grand Hotell och Stadsträdgården.

Grand Hotell är ett modernt, centralt beläget hotell, 2 min. från centralstationen. Hotellet är nyrestaurerat och innehåller 50 rum med utmärkta bäddar, telefon och rinnande varmt och kallt vatten, har centralvärme, badrum, hiss och garage. I hotellets nedre våning finnes bl. a. den stora matsalen, som har väggmålningar med motiv ur Gösta Berlings saga, utförda av värmländsk konstnär, och i övrigt vackert dekorerad. Hotellet är bekant för sitt utmärkta kök och sina goda viner. Gästrummen äro belägna i 2:dra och 3:dje våningarna. En nyomdanad festvåning samt klubbrum för större och mindre sällskap finnes.

Stadsträdgården, som ligger strax söder om centralstationen, är en av vårt lands vackraste anläggningar med storartad park och en rikedom av blommor. Dess restaurang, som står under samma direktion som *Grand Hotell*, är en synnerligen omtyckt tillflyktsort under sommaren, med

Stadsträdgårdens restaurang.

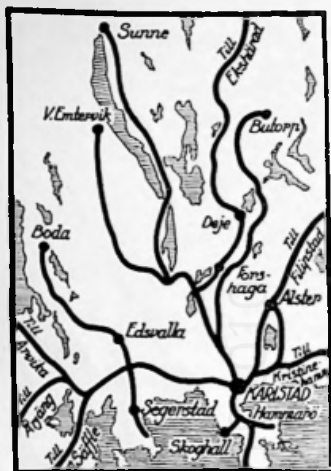
Grand Hotell, exterior.

dans- och konsertmusik av erkänt förstklassiga kapell samt uppträdande av framstående artister. Fullständiga rättigheter finnas på båda ställena.

Grand Hotell, stora matsalen.

Karlstads Omnibusscentral.

Omnibussen som kommunikationsmedel har tillvunnit sig ett oerhört stort intresse från snart sagt alla kategorier av människor i vårt samhällsliv. Den synes vara väl avpassad att möta nutida krav på bättre och bekvämare förbindelser.

Karlstad utgör centralpunkten i det värm-ländska omnibussnätet. År 1929 bildades av omnibussägare, köpmän och övriga intresserade A.-B. Karlstads Busscentral. En lämplig fastighet å Herrgårdsgatan 20

inköptes och inreddes där för ändamålet behövliga expedition- och speditiionslokaler, godsrum, väntsalor etc.

Den för varje år ökade person- och godstrafiken har gjort det nödvändigt att planera för en utvidgning av Busscentralen. Det pågår för närvarande underhandlingar med stadens myndigheter om att upplåta ett större markområde samt utföra vissa arbeten och därmed bidra till att skapa en fullt modern och ändamålsenlig omnibusscentral. Staden bör också ha all anledning att bidra till den livliga omnibusstrafikens fortsatta utveckling.

Från Karlstad ankomma och avgå dagligen ett 45-tal omnibussar med cirka 110 ankommande och lika många avgående turer. Paket- och godstrafiken har tagit en stor omfattning. År 1933 utskrevs från Karlstads Busscentral c:a 125,000 fraktsedlar på c:a 375,000 kolli — i medeltal över 1,000 kolli per dag.

Från Karlstad finnes förbindelser med alla delar av Värmland och Norra Dal. Man har bemödat sig att få till stånd bästa möjliga samtrafik mellan de olika linjeföretagen. Numera kan gods och paket mottagas och befordras till snart sagt varje stad, samhälle, herrgård, bondgård och torparstuga i Värmland och Norra Dal.

Vid uppgörande av turerna söker man i görligaste mån anpassa dessa till tågens ankomst- och avgångstider. Härigenom söker man ett värdefullt komplement att bidra till en samtrafik med järnvägarna.

Omnibussen har även bidragit till främjandet av turistväsendet i Värmland och Norra Dal. Speciella rundresor med buss anordnas varje sommar.

Värmlands Turistbyrå.

Värmlands Turistbyrå i Karlstad invigdes för sitt ändamål i juni månad år 1932 i närvaro av Karlstads stadsfullmäktiges ordförande lektor V. Vendel; borgmästare E. Lundblad, Karlstad, doktor A. Labatt, Arvika, samt representanter för järnvägs- och omnibuss- trafiken, Värmlands Turisttrafikförening, Hotell- och Pensionats-

innehavare, Värmlands Köpmannaförening med flera.

Det var behovet av ett organ för turistväsendet i Värmland som kom Värmlands och Norra Dals Omnibussägareförbund att genom sin ordförande direktör D. Haglund, Karlstad, taga initiativet till startandet av denna byrå.

Under de år Turistbyrån har varit i verksamhet, har det visat sig att densamma har en verklig uppgift att fylla genom att stå den resande allmänheten till tjänst med råd och upplysningar beträffande resor i Värmland samt övriga delar av vårt land. Turistbyrån inbjuder till sin för ändamålet inredda lokal, Herrgårdsgatan 22, turister och resenärer att därstädes erhålla vederhäftiga och fullt opartiska upplysningar och anvisningar om de olika kommunikationerna,

sevärdheterna, hotellen och pensionaten i Värmland, lämna förslag till resor samt står för övrigt till den resande allmänhetens tjänst. Turistbyrån tillhandahåller även Svenska Turistföreningens samt Svenska Trafikförbundets publikationer, prospekter samt övrig propagandalitteratur. Turistbyrån anordnar rundresor och week-endturer inom Värmland. Den tjänstgör även som »Beställningscentral» och mottager beställningar av omnibussar och bilar för turist- och sällskapsresor.

Turistbyrån vill värdigt representera sin stad och sitt län och arbetar uteslutande i den resande allmänhetens tjänst.

Bilturer.

Nedanstående priser äro offererade av Bilcentralen (namn-anrop). Vid beställning hämta bilarna.

1. *Rundtur i staden.* Stora torget—Stadshotellet—Västra bron—Växnäsparken—Värmlands regementes kaserner—Överstebostället—Sandbäcksgatan—Västra bron—Sandgrund—Museet—Tingvallabron—G:ra kyrkogården—Östra bron—Fabriksgatan—Östra stationen—Herrhagstorget—Värmlandsgatan—Parkgatan—Yttre hamnen—Karlsgatan—Vasalunden—Kanalbron—Kungsgatan—Stora torget—Östra Torggatan—Inre hamnen—Kanikenäset—Stadsträdgården—Vikengatan—Långögatan—Mariebergsskogen—Hööksgatan—Rosenborgsgatan runt Centrallasarettet—Älvgatan—Residenstorget—Stora torget.

Körtid ca 1 tim., pris 1—4 pers. 5: 50, 5—6 pers. 6: 50.

2. *Rundtur på Hammarön.* Karlstad—Hammarö kyrka (medeltida träkyrka med målningar)—Tynäs (skärgårdsrestaurang)—Jonsbol—Mörmon—Haga (egnahemssamhälle)—Skoghall (industrisamhälle)—Karlstad.

Körtid ca 1 tim., pris 1—4 pers. 6: 00, 5—6 pers. 7: 00.

3. *Rundtur kring sjön Alstern.* Karlstad—Alsters herrgård (Gustav Frödings fädernegård) och Frödingsstenen—Gunnerud (pensionat)—Byn (Frödings barndomshem)—Alsters kyrka—Edsgatan (pensionat)—Karlstad.

Körtid ca 1 tim., pris 1—4 pers. 6: 00, 5—6 pers. 7: 00.

INDUSTRIER OCH AFFÄRSVERK

Nermans Stämplar.

Denna fabrik grundades år 1921 av Åke Nerman såsom en dotterfirma till den redan år 1794 grundade firmen Hjalmar Petersson & Co. Förutom vanliga kontorsstämplar tillverkar firmen numera som specialitet, med export på ett tjugotal länder, alla slags stämplar för märkning av emballage och trävaror.

Födningstenen i Alster, med skulptur av Christian Erikson.

Joh. A. Nobel.

Firman startade år 1915 samt driver fabriksrörelse för tillverkning av cementrör, kulvertar och brunnar till avloppsledningar, cement-, mosaik- och asfaltarbeten för byggnader, marmorstenhuggeri för tillverkning av instrumenttavlor och diskar, »lättbetongplattor» till väggar samt driver entreprenadverksamhet inom husbyggnads- samt väg- och vattenbyggnadsbranschen med specialitet på fabriksbyggnader av armerad betong.

A. B. Värmlands Trikäfabrik.

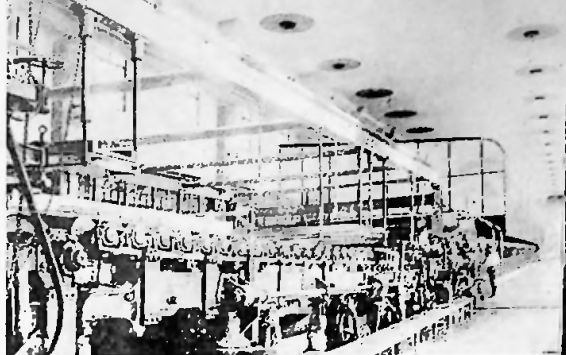
Fabriken grundades 1914 och har allt från början tillverkat trikävaror i bomull, ylle och konstsilke, såväl underkläder som ytterplagg. Eget färgeri finnes. Arbetarantalet är c:a 100, och produkterna avsättas inom landet. Fabriken står under ledning av disponent Engelbert Warholm.

Exterior av Karlstads Mekaniska Werkstad.

A.-B. Karlstads Mekaniska Werkstad.

På den plats, där Karlstads Mek. Werkstad f. n. bedriver sin verksamhet, anlades redan år 1860 av fabrikör G. Adolf Andersson en mindre verkstad för tillverkning av gjutgods och smärre maskiner. Ett tiotal år därefter ombildades rörelsen till aktiebolag. Tillverkningen kom nu att omfatta bl. a. ångmaskiner, lantbruksmaskiner, lokomobiler och diverse järnvägsmateriel. För att övertaga det äldre bolagets rörelse stiftades år 1873 den nuvarande firman A.-B. Karlstads Mekaniska Werkstad; samtidigt ökades aktiekapitalet. Från det nämnda året och till 1875 fungerade verkstadens ursprunglige grundare som bolagets disponent och chef. Det sistnämnda året härjades verkstaden av eld, varefter den åter blev uppbyggd och i sammanhang därmed utvidgad. Åren 1876—91 verkade ingenjör A. W. Lundgren som bolagets disponent. Under hans tid upptogs tillverkningen av vattenturbiner, ångbåtar byggdes, och verkstaden började inrikta sig på tillverkning av maskiner för träsliperier, cellulosafabriker och pappersbruk. Den första större exportaffären kom till stånd 1880, då ett komplett träsliperi levererades till Finland. Denna beställning följdes under de närmaste åren av ytterligare beställ-

Snabbblipande teckningsapparatmaskin, 110 meter lång

ningar på kompletta träsliperier jämte olika maskiner för cellulosafabriker, kvarnverk, sågverk m. m.

Bolaget hade nu funnit sitt rätta verksamhetsfält och specialiserade sig mer och mer på tillverkning av maskiner för trämasse- och pappersindustrien. Och order inströmmade i allt större mängd både från in- och utlandet. Under den tid, ingenjör J. F. Wallberg var disponent, 1892—1910, blev tillverkningen nära sexdubblad. För att kunna effektuera ineliggande stora beställningar arrenderades år 1893 Kristinehamns Mekaniska Verkstad, och 1897 inköptes den. En omläggning av arbetet gjordes nu och på det sättet, att tillverkningen av vattenturbiner och regulatorer överflyttades till verkstaden i Kristinehamn och tillverkningen av maskiner för trämasse- och pappersindustrien förlades till Karlstad, en anordning, som var genomförd 1902 och som ännu består. Bolaget sysselsätter cirka 1,300 arbetare och tjänstemän; dess nuvarande chef är dir. Lennart Thorngren.

Bolagets världsberömda, tekniskt fulländade maskiner levereras till alla länder, där den maskinella kraften tagits till hjälp för att utnyttja vattenmassornas och skogarnas naturtillgångar.

Karlstads kooperativa handelsförening.

Redan vid det senaste sekelskiftet hade försök börjat göras med en hemmens gemensamma varuanskaffning, försök, som emellertid ej slogo lyckligt ut och som så småningom måste övergivas. Så bildades under 1908 den nuvarande föreningen, som med 1932 års utgång alltså verkat i 25 år. Från en ytterst blygsam början med en primitiv försäljningslokal har föreningen arbetat sig upp till ett betydande handelsföretag med 23 moderna butiker, av vilka 2 äro belägna utanför Karlstad, i Kil och i Nor, och de återstående i staden. Dessa senare omfatta 7 speceributiker och lika många charkuteributiker, 5 mjölk- och brödbutiker, 2 fiskbutiker, 1 manufakturbutik samt 1 skokonsumbutik. Föreningen idkar även produktion av charkuterivaror, vilken tillverkning började 1917 och 1923 utökades genom uppförande av en fullständig charkuterifabrik. Föreningen äger dessutom ett antal fastigheter i olika delar av staden, värderade till något över 600,000 kronor.

Charkuteributiken, Östra Torggatan 6.

Föreningens fastighet, Östra Torggatan 6.

Föreningens medlemsantal och omsättning har år från år betydligt stigit. Under år 1909, det år då föreningens varuförmedling började, var medlemmarnas antal 62 med ett insatskapital av 348 kronor; försäljningen uppgick detta första verksamhetsår till nära 10,000 kronor, varav vinsten utgjorde 573 kronor. Tio år därefter, år 1919, hade medlemsantalet ökats till 695 med ett insatskapital av nära 24,000 kronor, försäljningen hade stigit till närmare miljonen och överskottet till över 14,000 kronor. Under 1933 var medlemsstocken nära 3,000, insatskapitalet över 269,000 kronor, omsättningen i det närmaste 2,050,000 kronor och överskottet c:a 119,000 kronor. Därjämte ha under årens lopp bildats fonder å tillhopa nära 217,000 kronor. Det netto, som uppstår på rörelsen, återbäres till medlemmarna; år 1933 belöpte sig denna återbäring på drygt 80,000 kronor. Föreningen emottar vidare medlemmarnas sparmedel och gör dessa räntebärande i tvenne sparkassor, i vilka insättarnas behållning vid 1933 års slut utgjorde över 254,000 kronor.

A.-B. B. Bergson & Söner.

Firman startade år 1900 med försäljning av manufakturvaror en gros. År 1914 ökades den till att även omfatta arbeten i herrkonfektionsbranschen, och 1926, då

den inflyttade i nya, moderna lokaler å Herrhagen, de nuvarande, blev verksamheten omlagd till uteslutande fabrikation av herrkläder. Fabriken levererar 1:sta klass varor vad såväl tygmaterialet som utförandet angår. Dess tillverkningar, som gå under namnet »Örnkläder», tillerkändes guldmedalj å utställningen i Karlstad 1927. Leveranserna gå ut över hela landet; i Karlstad föras dess varor av firmorna A. Svenssons Eftr., A.-B. Kronberg & C:o samt Hadar W. Nordh.

A.-B. Skandinaviska Skrivbandsfabriken.

Sedan rörelsen grundlagts 1912, blev den 1923 aktiebolag i samband med utvidgning och förflyttning till nuvarande plats, Fredsgatan 4. Tillverkningarna utgöras av färgband i förekommande bredder och färgsammansättningar för skriv-, räkne- och adderingsmaskiner, duplicerings-, kontroll- och andra apparater. Fabriken specialité är »Björnbandet», som utmär-

ker sig för hållbarhet, varaktig färgkraft och utmärkt kopieringsförmåga samt visat sig lämna en jämn och vacker skrift. Vid användning av Björnbandet, som godkänts av statens provningsanstalt, behöver man ej riskera några igenfyllda typer eller smetiga brev. Detta band har fått de amplaste lovord till och med i den utländska fackpressen och anses överträffa både amerikanska och tyska färgband.

A.B. C. J. Wennbergs Mek. Verkstad.

Verkstaden leder sin upprinnelse från den smedja, som C. J. Wennberg hade öppnat några år efter sin hit till staden 1864 skedd inflyttning. År 1875 inköptes den t. k. Köningska gården, Drottninggatan 9, rörelsen flyttades då dit och utvidgades till en mekanisk verkstad, vars specialitet till en början blev vagnstillverkning. År 1894 uppfördes å det nuvarande verkstadsområdet i stadsdelen Viken ett särskilt gjuteri för att möjliggöra den tillverkning av båtar och ångmaskiner, som verkstaden upptagit. År 1902 förlades hela verksamheten till Viken, och fyra år senare ombildades rörelsen till aktiebolag. Under senare tider har rörelsen, utom mekanisk verkstad, omfattat gjuteri, plåtslageri och slip och har specialiserat sig på maskiner och utrustningar för cellulosa-, pappers- och sågverksindustrin, flottningsbåtar, maskin- och gjutgods samt plåtarbeten. Verkstaden har under åren lopp utfört leveranser till ett betydande antal av våra mest framträdande industrifirmor inom branschen såsom Skoghall, Stora Kopparberg, Kopparberg—Hofors med flera, och dess produkter ha i stor utsträckning funnit avsättning utomlands, icke blott i grannländerna utan även i längre bort belägna delar av jorden t. ex. Nord- och Sydamerika. Arbetsstyrkan uppgår för närvarande till ett hundratal man, aktiekapitalet är 300,000 kronor, och omsättningen belöper sig i medeltal pr år till c:a 800,000 kronor. Verkstadens chef är en son till grundaren, disponent Simon Wennberg.

Svenska Precisionsgjuteriet Moll & C:o.

Gjuteriet grundlades 1913 såsom det första inom sin bransch i Sverige av fabrikör G. A. Moll, fortfarande jämte kompanjoner innehavare av gjuteriet. Firman började i blygsamma mått med kokillgjutning men övergick i ganska tidigt skede till pressgjutning i såväl aluminium som zink-

legeringar och utför numera huvudsakligast pressgjutning, halvfabrikat till andra fabriker. Gjuteriets tillverkningar ha visat sig uppfylla alla fordringar på området vilket bevisas därav, att firman tillverkar halvfabrikat såväl till Åga som Bofors med flera större exportfirmor. Tillverkningen har utvecklats därhän, att firman numera har förmåga att framställa smågods med fullständig precision i vad det gäller både mått, gångor och hålgjutningar, varför firmans gods i mycket stor utsträckning kan användas omedelbart när det kommit ur gjutmaskinen utan vidare bearbetning. Bland utförda arbeten kan nämnas, att firman under en lång följd av år levererat delar till Halda biltaxametrar, i vilken apparat ingår ett flertal detaljer av firmans tillverkningar.

Spadfabriken, Bröderna Wästlund & C:o.

Fabriken har sedan år 1923 bedrivit tillverkning av spadar, skyfflar, grepar, högaflar etc. Under årens lopp har tillverkningen i allt större omfattning omfattat spadar med patentbeslag där över- och underbeslagen sammansvetsas till en helt om skaftet omslutande hylsa. Under senaste året har detta beslag ytterligare förbättrats i det svetsningen förlängts med cirka 100 mm. och benämnes detta utförande långsvetsade patentbeslag. Dessa senare beslag äro oerhört starka och äro dessutom i böjningen synnerligen väl avvägda.

A.-B. Karlstads Syrgasfabrik

startade sin fabrikation av syrgas i Karlstad i början av år 1922. Tillverkningen omfattar torr, högprocentig syrgas samt komprimerad luft.

Karlstads Dissousgas A.-B.

tillverkar sedan år 1929 i Karlstad dissousgas för svetsnings- och fyrbelysningsändamål.

Karlstads Spinneri & Väveri A.-B.

I december 1897 bildades ifrågavarande bolag, och under januari månad nästföljande år kunde fabrikationen börja, först dock i mindre skala men med varje tilländalupet år i allt större omfattning. Våren 1920 härjades fabriken av en större brand, varefter de nuvarande byggnaderna uppfördes med moderna lokaler och tidsenlig utrustning, som sedan ytterligare förbättrats för att göra fabriken i alla avseenden förstklassig och konkurrensduglig. Tillverkningen består av ull- och jutegarner samt av jute- och yllegångmattor, avpassade mattor i jute-, ylle-, hårbouclé och flossa, ottoman- och möbeltyger, vidare badkappstyger, som är fabriken specialitet, samt skid- och sportstrumpor. Fabriken chef och innehavare av aktiemajoriteten är disponent Sigurd Brag.

A.-B. Walfrid Svensson & Co.

År 1892 grundade bröderna Svensson en snickerirörelse, som från en ringa början utvecklats till en modern möbelfabrik, vilken tillverkar såväl enkla som dyrbara möbler jämte inredningar till hotell, sjukhus, våningar etc. Varorna levereras till återförsäljare över hela landet. Årsomsättningen belöper sig under normala förhållanden till bortåt 700,000 kr., och ett 60-tal arbetare äro anställda.

Karlstads Färgbandsfabrik.

Denna fabrik, som grundades 1924 av herrar R. Sott och C. Ullén, vilka fortfarande inneha densamma, har allt från första början inriktat sig på tillverkning av färgband. Dessa levereras i alla förekommande färger och färgsammansättningar för skriv-, räkne- och adderingsmaskiner, kassaregister, tidkontrollur m. fl. Fabrikens specialitet är

Primus-färgbandet, framställt av fabriken innehavare efter en metod, som är resultatet av en c:a trettioårig erfarenhet och praktik inom branschen. Till Primus-färgbandet användes endast det bästa möjliga råband, och på färgernas beredning och intensitet nedlägges stor omsorg. Primus-färgbandet har också snabbt erövrat marknaden icke endast i Sverige utan i flera andra länder. Detta färgband är av Statens provningsanstalt med högsta betyg vitsordat som normalband. Fabriken tillverkar dessutom Primus-klisterpasta.

Skand. Sängresårfabriken.

År 1900 inregistrerade fabrikör Osk. Petersson sin rörelse, under firma Osk. Peterssons Mek. Verkstad, för tillverkning av metallarbeten, möbelbeslag och övriga fourneringsartiklar för möbelfabrikation. Parallellt med denna rörelse verkade den nystartade Skand. Sängresår-

fabriken för tillverkning av den s. k. Springmadrassen. Fabrikationen av denna enligt amerikanskt system utförda artikeln kan inom branschen ifråga betecknas som epokgörande. Artikeln har, förutom som möbelmadrass, även kommit till stor användning inom bilfabrikationen. Vidare tillverkas ett flertal övriga varor inom branschen. Någon export förekommer.

Karlstads Tagelspinneri.

Firman grundades 1904 såsom den första i sin bransch i Sverige. Den ombildades 1927 till aktiebolag med aktieinnehavet inom familjen. Spinneriet började i mycket blygsam skala och var tidigast inrymd i en mindre byggnad om 200 kvms golvyta. Lokalerna utökades sedermera i flera etapper, och firman förfogar nu över en större fabriksbyggnad med en golvyta av 2,500 kvm., försedd med fullt moderna arbetslokaler och med en tidsenlig maskinell utrustning. Fabriken bereder tagel för möbler och madrasser samt för borstfabrikationen och textilindustrin. Dess tillverkningar äro välkända och livligt efterfrågade. I samband med lokalernas utvidgning har arbetareantalet ökats; efter att första året ha utgjort 4 är arbetarestyrkan nu uppe i ett antal av mellan 50 och 65.

Redskapsindustri.

Sedan 1927 tillverkas spadar och skyfflar — bl. a. den bekanta Idealspaden med dess enastående skafststyrka. — vilka användas från Ystad till Haparanda och en del även exporteras, förnämligast till Norge. Tillverkningskapaciteten är c:a 250 st. pr dag och c:a 5,000 dussin pr år.

Dahlberg & Björk Pappersförädling.

Detta pappersförädlade industriföretag, beläget å Herrhagen, har specialiserat sig på en enda artikel, nämligen kräppat papper. Råvaran utgöres av vitt papper, som vid pappersbruk tillverkas uteslutande för detta ändamål och som i fabriken färgas och kräppas. Detta i avpassade längder rullade crêpepapper levereras av fabriken till så gott som alla jordens länder, från Nova Semljas fjäll till Ceylons brända dalar, från Amerika till Kina. För dekorationsändamål är crêpepapper ett lättarbetat och effektivt material, som finner användning inom allt flera områden och som andra svenska och även utländska fabriker i sin tur förädla till bordlöpare, lampskärmar, pappersgirlander etc. Det kräppade papperet framställes av fabriken även till toalettpapper i såväl rullar som buntar. I vissa utomsvenska länder är sådant papper synnerligen eftersökt; i vårt land har dess användning däremot ännu ej nått någon vidare utbredning. Gör man ett besök i fabriken, under det arbetet är i gång, lyser kanske från den av maskinerna, som framställer det vanliga kräppade papperet, en klarröd färg, i en annan maskin kräppas toalettpapper kanske i den blekgula färg, som är avsedd för Brasilien eller den kraftigare gula för Schweiz, och i digelpressen tryckes kanske omslag på birmanska språket. Kan man över huvud tala om en verklig exportvara, så är det just om denna fabriks kräppade papper.

Svenska Tagelspinneri A.B.

Spinneriet daterar sig från år 1910, då det grundades på dess nuvarande plats, Klarastrand 6 a. Under årens lopp har det successivt utvecklats och sysselsätter nu c:a 40 arbetare. Dess tillverkning består i förädling av tagel för möbelstoppning, borstbinderi och för textilindustrin samt i vulkanisering av tagel till kuddar och plymår. Tillverkningarna stanna delvis inom landet, delvis exporteras de till Norge och även Danmark.

Aktiebolaget Resår.

Grundlagd 1913, inflyttade fabriken 1917 i egen fastighet Sundby 19—20 i Norra stadsområdet. Fabriken, som är utrustad med moderna specialmaskiner, har till specialitet stålresårmatrasser och resårstommar för bil- och omnibussdynor. Vidare tillverkas sängbottnar, spiralfjädrar för matrasser, madrass-

kedjor, möbelresårer samt resårbottensängar och ottomanstommar m. m. Fabrikens alster, som i hög grad tillvunnit sig allmänhetens förtroende, gå ut över hela landet ävensom till Norge och Finland. Bland beställare kunna nämnas Statens järnvägar, domänverket, större karosserifabriker, järnverkstäder med flera. Arbetareantalet, som vid fabriken början utgjorde 4 man, är nu uppe i c:a 30. Bolagets styrelse utgöres för närvarande av fabrikör K. F. Rabe, direktör K. A. Jakobson samt ingenjör E. Behrmer.

Verkstaden Mekanik, Axell & Jansson.

År 1920 upprättade de nuvarande innehavarna, herrar Axell & Jansson, efter att över 20 år haft anställning vid A.-B. Karlstads Mek. Werkstad, en egen verkstad för utförande av mekaniska arbeten å gamla »Smedgårdens» tomt, Strandgatan 17. Efter nio års förlopp flyttades verkstaden till dess nuvarande lokaler, Nygatan 17. Verkstaden är utrustad med de modernaste arbetsmaskiner såsom svarvar, fräs och slipmaskiner, vidare speciella maskiner för cykel- och bilmotorer, omborrningsmaskiner för cylinderlopp, från firman Brown & Sharpe, U. S. A., utgången slipmaskin för vevaxlar m. m. samt förfogar över mätverktyg för precisionsmätningar bl. a. av »Mått-Johanssons» världskända tillverkning. Verkstaden levererar mekaniska arbeten av olika slag, såsom nya arbetsmaskiner för industrier, tillverkning av båtmotorer samt utför mekaniska reparationsarbeten.

Svenska Ovalfabriken.

Fabriken, grundad 1916, tillverkar ovala och runda tavel- och spegelramar. Dess specialtillverkning är lindade ramar av aspfanér, utmärkta för hållbarhet, styrka och prisbillighet. Fabrikationen äger rum medelst de modernaste arbetsmetoder, och endast det bästa råmaterial användes. Ramarna utföras i gängse färger såsom i vitt, svart, mahogny, björk etc. eller gauffererade i guld och bronce; fabriken svarta antikramar med mässingskant äro särskilt omtyckta. Tillverkningarna säljas över hela landet och en del exporteras.

A.-B. Alf. Lindgrens Läderfabrik.

Fabriken verksamhet grundades på 1820-talet av fabriksför P. Lindgren, som från en anspråkslös början uppdrev densamma till den förnämsta på platsen. Sedan han år 1865 dragit sig tillbaka från affären och överlämnat den till sin son Alfred, byggde denne nya garverilokaler å den nuvarande platsen i stadsdelen Haga. Efter Alfred Lindgrens år 1900 timade frånfälle fortsattes rörelsen av sterbluset, tills dess den år 1906 ombildades till aktiebolag under ledning av disponent Karl Dahlgren, systerson till Alfred Lindgren. Vid denna ombildning förändrades rörelsen från hantverk till industriell drift genom inmontering av maskiner med elektrisk kraft samtidigt som garveriet om- och tillbyggdes. Fabriken förfogar nu över fullt tidsenliga arbetsmaskiner. Tillverkningarna utgöras av kromläder, såsom boxkalv, boxsidor, sportläder, kromsmorläder och fotbollsläder m. m., vidare vegetabiliskt garvat läder såsom smorläder, plattläder, bindsulläder, randläder, läder för bokbinderi och plastik samt sandalläder.

AHLMARKS

REDERI: Reguljära linjer:

Karlstad—Göteborg, o. v. v., Vänershamnar—
Hull, London, Dover, Liverpool, Manchester,
Hamburg, Rotterdam, Antwerpen, Rouen.

BEFRAKTNINGAR
KLARERINGAR
SPEDITIONER
ASSURANSER

KOL och **KOKS**
I PARTI och MINUT

O.F.AHLMARK & Co. EFTR. A.-B.
KARLSTAD

WERMLANDS ENSKILDA BANK

GRUNDAD 1832

KARLSTAD

